

УДК 930:[327::911.3

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.7332022.4>

Прегледни рад

*Сања Стошић**

Институт за политичке студије, Београд

**ИСТОРИОГРАФСКИ НАРАТИВ КАО
СРЕДСТВО ЛЕГИТИМАЦИЈЕ НОВИХ
ДРЖАВА ИЛИ НАЦИЈА**
**Осврт на Зборник „Историја као инструмент
геополитике” др Зорана Милошевића****

Сажетак

Зборник „Историја као инструмент геополитике” који је приредио др Зоран Милошевић, има неоспорну вредност политичког пројекта будући да осветљава принципе креирања историографског наратива као инструмента легитимације нових држава или нација, насталих у смеру стварања синтетичких нација које су биле плод ширих геополитичких интереса. Циљ овог рада је да покаже како путем фрагментације територијалног суверенитета словенских држава и аутономних тежњи национално недефинисаних етничитета у оквиру ширих геополитичких интереса, уз свесрдну подршку како регионалних тако и глобалних сила, долази до редизајнирања постојећих етничких идентитета и стварања нових националних идентитета као геополитичког пројекта великих сила утемељеног на разарању језичко-културног јединства и верско-националној конверзији држава мета. У том смислу, представљено дело јесте сведочанство и

* sanja.stosic@ips.ac.rs

** Рад је настао као плод претходно изложеног усменог саопштења на промоцији Зборника одржаној у Руском дому, 11. маја 2022. год., под називом „Историја као инструмент геополитике”. Др Милошевић је аутор више од 1000 библиографских јединица у оквиру којих посебно место заузимају монографије попут „Друштвена доктрина Римокатоличке цркве”, затим „Од Малоруса до Украјинаца: прилог проучавања промене културног и националног идентитета Малоруса”, „Терористи или жртве Запада: муслиманско питање у Европској унији”, као и различити зборници које је аутор приредио, попут: „Светост и индентитет: улога светаца и светости у формирању идентитета православних народа”, „Светост и дух времена” итд.

слика данашњег времена у коме се сваки појединац суочава са механизмима дехуманизације, денационализације и свеукупног преформатирања историјских чињеница о културном идентитету словенских народа.

Кључне речи: историја, геополитика, етно-инжењеринг, неонацизам, Русија, Србија, Украјина

Пре него се посветимо дубљој анализи овог зборника, неопходно је истаћи чињеницу да је професор Милошевић, као врсни познавалац теоријске социологије и политичке теорије, окренут константном проучавању културног и националног идентитета Словена, приликом приређивања наведеног дела, као једним од кључних мотива био руковођен првенствено свешћу о потреби да се поново актуелизује политичка историја Словена. Наиме, у оквиру поменуте тематике, постоји прави вакуум у погледу примарних историјских извора, будући да су исти систематски уништавани док су секундарни извори махом фабриковани, тј. представљају реконструкцију историографских података у служби разједињења и затирања не само словенских народа већ и православља. Континуирано затирање историје и сећања као политички пројекат аутора бечко-берлинске историјске школе, управо је и допринело томе да професор Милошевић приреди дело под називом „Историја као инструмент геополитике”, не би ли на тај начин и сам у свом опширном ауторском опусу оставио још једно епохално дело које несумњиво пружа вишевековну синтезу геополитичког и историјског контекста, те се као такво, свакако може сматрати и одредити као својеврсни политички пројекат, на шта указује и сам наслов дела.

Као такво, дело др Милошевића јесте уједно и водич не само за адекватно разумевање улоге геополитичких процеса у формирању историографског наратива и његове инструментализације, већ и алат за раскринкавање улоге наведених феномена у процесу легитимације новонасталих и новонастајућих држава или нација у савременој глобалистичкој агенди Новог светског поретка. Кроз синтетизовано знање, емпиријске наводе и кључне референце о развојним процесима фабриковања историјских чињеница, професор Милошевић успева да утемељеним политиколошким дискурсом расветли, како ужој академској тако и широј читалачкој публици, механизме по којима функционишу „ратови историја” као саставни део геополитичких интереса и хибридних ратова.

Такође, критичка анализа Зборника подразумева свест да овакво дело није могло да настане нити угледа светлост ни у Америци ни у Русији, већ баш у Србији, те стога, као такво, представља раритетни приказ перманентне културолошке колонизације над Словенима, чија се финална фаза нажалост одвија до дана данашњег пред нашим очима, кроз сукоб Истока и Запада оличен у специјалној војној интервенцији и актуелним дешавањима у Украјини. Наиме, благонаклон став ЕУ и њених креатора према наводном васкрснућу нацизма, и тзв. оживљавању наследника неонацистичких формација из II светског рата у Балтичким државама само је маскарада пред давно успостављеном нацистичком идејом о европској економској заједници од Атлантика до Урала. У том смислу, образац прекрајања историје, уткан је дубоко у политику украјинског председника Володимира Зеленског (*Володiмiр Олександрович Зеленський*) који одређује украјинску кризу као вишевековни идентитетско-стратешки сукоб са Русијом, ширећи русофобну реторику и пропаганду по којој је Русија терористичка и геноцидна држава и креће се у смеру социјалног инжењеринга. Истовремено, у оквиру овог хибридног рата који заправо Запад води против Русије, председник Зеленски прибегава крађи руске историје и духовности, будући да на основу туђинске историје одређује као дан државности Украјине дан када је крштена кијевска Русија, 988. године.

Међутим, покушавајући да помоћу историографског наратива на вештачки начин изгради и легитимизује идентитет Украјинаца, односно оних који су се одметнули и удаљили од сопствених духовних руских корена, а у служби туђинских интереса, садашњи председник Украјине, заправо затире историјски идентитет украјинског народа и води га ка самоуништењу. У том смислу, јасно да је данас Украјина нови бастион нацизма руковођен интернационалном хунтом и онима који су се одрекли себе и свог националног и духовног корена. Ову чињеницу добро илуструје један тотални ратни парадокс који се очитује у настојању руске војске да што више поштеди људство и сачува инфраструктуру нападнуте територије, док они који наводно бране нападнуту територију злоупотребљавају и жртвују „сопствено” цивилно становништво као топовско месо, немислосрдно уништавајући и разарајући све цивилне објекте, са циљем да изврше потпуну нацификацију и успоставе апсолутну владавину фашизма. Стога, иако је Украјина у бити православна држава, украјински сукоб има много ширу димензију и не представља само сукоб два православна народа, већ оних који су се одметнули од своје духовности и

традиције у служби нацистичке идеологије, потирући вредности свих других култура и цивилизација, и било који други културни идентитет уопште.

Уз осврт на забележене историјски важне догађаје и личности које су страдале под пером западњачки инструираних аутора, а у циљу разобличавања историјске истине и затирања идентитета словенских народа (Милошевић 2022, 12), посебно Русије, Белорусије и Србије, својом сложеном структуром овај зборник кроз пет различитих делова јасно указује неприкосновену повезаност историје и геополитике, пружајући читаоцима један сложени тематски мозаик који упућује на зачетке, савремене токове и будућа питања везана за актуелну и фашистичку демонизацију словенских народа и данашњу русофобску реторику која се пласира у јавном дискурсу глобалистичких медија.

Како је обим овог рада сувише ограничен да бисмо сваком од радова у оквиру Зборника посветили посебу пажњу, у наставку текста биће направљен општи осврт на поглавља Зборника: 1) Историја и геополитика, 2) Историја, геополитика и дизајнирање идентитета, 3) Историја, геополитика и религија, 4) Геополитика и смисао фабриковања историје, 5) Геополитика, историја, суверенитет. Иако свако од поглавља представља посебне садржинске целине које се баве анализом кључних друштвених феномена, попут геополитике, историје и дизајнирања идентитета, затим питања суверенитета, религије и историјске ревизије, тешко их је посматрати засебно због повезаности и тематске испреплетаности. Ипак, у оквиру наведених мултидисциплинарних делова или целина које се преплићу, а према критеријуму остваривања политичких и идеолошких планова усмерених ка стварању и легитимацији нових националних идентитета даље у раду посебно ће бити посвећена пажња одређеним текстовима аутора који су, на основу нашег личног суда, проникли у срж *пост-либералистичког* дискурса XXI века у коме је концепт *пост-историје* механизмом изокретања истине замењен концептом *пласирања анти-историје*, а у духу неототалитарног контекста утемељеног и одрживог једино на замени теза.

*

Полазећи од интерпретације *историје као меке моћи геополитике*, како је у свом чланку одређује Раде Јанковић, као и схватања модерне *геополитике као ратне вештине* уперене не само ка проширењу геополитичког простора већ и освајању *људских*

душа, јасно се истиче да се у савременим хибридним ратовима или ратовима тзв. четврте генерације, оружје и људски животи користе само као средства у борби за наметањем одређене идеологије или погледа на свет. Стога, како наводи сам аутор, *прошлост као корен свих сукоба креира се заправо у садашњости*, а империјална доминација над једним народом заснива се на манипулативном и перфидном принципу брисања историјског памћења, културног идентитета, а тиме и националне самобитности (Јанковић 2022, 26).

Тако, на пример, сама реч *рус* се појавила на Криму и тек касније се проширила на територију Кијева. Осим тога, када је кнез Владимир крстио руску земљу, ту територију је насељавало словенско становништво, или Руси који су чинили део словенског народа, јер у то време се још ни руски језик није издвојио из прасловенског, те су тада тамо живели извесно Словени, а не Украјинци. Осим тога, кијевски дијалекат староруског језика (XI–XII века) није изнедрио данашњи украјински, односно малоруски језик, већ се становништво из Кијева селило према северу и североистоку.

Објашњавајући концепт геополитике као империјалне, тј. освајачке вештине, аутор се позива на тумачење старијих аутора попут Николаја Трубецкоја (*Николай Сергеевич Трубецкој*) који у контексту културно-историјског релативизма и културно-политичке оригиналности Русије и руског пута закључује да руска империја није настала захваљујући кнезу Владимиру већ Џингис-кану. Наиме, претпоставка да је из Кијевске Русије могла да се развије руска држава потпуно је неодржива, јер није могуће да било која империја настане од стране народа кадрога једино да освоји парцијално неку територију, већ искључиво од стране оног који је способан да освоји „читав систем степе”, као што је Џингис-кану пошло за руком да оствари државно уједињење читаве ове територије (Јанковић 2022, 25).

Будући да се људска перцепција садашњости темељи на прошлим искуствима, односно прошлост се заправо креира у садашњости, утицај и наслеђе прошлости од пресудног су значаја за садашњост, јер, како наводи Едвард Саид (Edward Said) „култура је бојно поље”, а „моћ да се приповеда”, односно спречи ширење других приповести директно је повезана са културом и империјализмом, или сувереношћу неке нације. Стога, заиста слободна је она нација која има моћ да сачува истину и причу о својој традицији и коренима и не дозволи „разарање историјског памћења” наметањем „туђег приповедања”. Другим речима сувереном се може сматрати само она нација која сачува моћ да сама пише своју историографију и

тако сачува своју духовни корен и спречи било какву потенцијалну манипулацију свести код свог народа и будућих поколења до које долази услед уплива туђих истина и стварања дисконтинуитета са прошлостју.

Пример који ово добро илуструје јесте чињеница да се прекид континуитета са српским средњим веком у српској историографији, услед манипулативног утицаја Ватикана и Беча, превасходно оправдава вишевековном турском окупацијом, иако је управо захваљујући утицају спољашњих сила тј. бечке, берлинске и париске школе, српска историја изобличена и обојена страним културним утицајем попут протестантизма, капитализма, масонерије итд. На тај начин, изворна српска империјална свест, која је током целог средњег века била „извориште културе и писмености за православне Русе, Бугаре и Влахе” културолошки је колонизирана од стране европских сила (Јанковић 2022, 29–31). На тај начин успешно је направљен раскол између српског аутохтоног духовног искуства и корена и страних, тј. туђинских традиција.

У контексту указивања на механизаме фабриковања историјских чињеница и водеће актера датог процеса, међу радовима првог поглавља, истиче се и рад Владимира Романовича Марченка (Владимир *Романович Марченко*) под називом „Јединство Европског парламента и украјинског неонацизма у ревизији историјског памћења народа”. Наиме, у поменутом раду се на основу рашчлањивања историјских чињеница, експертске анализе, уставних и законодавних аката, раскринкава утицај јединства Европског парламента и украјинског неонацизма у ревизији историјског памћења овог народа. Водећи се помахниталом русофобијом, Европски парламент и актуелно руководство Украјине не презају од фалсификовања историје, као и бесрамног величања неонацистичке агресије која се огледа у рушењу споменика истакнутих совјетских вођа и некадашњих хероја у Великом отаџбинском рату. Под окриљем Европског парламента који једнострано гласа за антируске резолуције и на перфидан начин скрнави основна начела европских вредности, спроводећи монопол у осуђивању Русије због наводног непоштовања истих, грубо се крши међународно право и конвенције о спречавању и кажњавању геноцида, расној дискриминацији и заштити људских права и основних слобода.

Другим речима, управо на основу нацистичке идеолошке прошлости која је за последицу имала избијање Другог светског рата, у коме се против СССР-а у „группама Вермахта борило око два милиона људи из земаља Осовине [и нацистичка Немачка је

поражена од стране Русије, искристалисала се данашња европска русофобија као подршка бившим хителровским колаборационистима у затирању успомене на ослободиоце] Украјинске ССР, и целог света од смеђе куге немачког нацизма и европског фашизма. [Међутим], упркос чињеници да је данашња Украјина, као земља оснивач СССР-а, током нацистичке окупације претрпела велике губитке [...], као и да је 27 милиона совјетских грађана [изгубило животе у ослободилачкој борби], став Европског парламента доприноси [...] не само легализацији и величању нацизма, фашизма и њихових нових манифестација, већ уништава и [европски културно-историјски и цивилизацијски интегритет]" (Романович Марченко 2022, 164–166).

На основу бесрамног историјско-политичког плагирања и у име тзв. демократије, Хитлеров нацистички тоталитаризам изједначава се са Стаљиновим совјетским тоталитаризмом, чиме се утире пут ка глобалистичкој „европској кампањи против болшевизма [...] иако [...] у материјалима Међународног војног суда у Нирнбергу, нема тврдњи да је СССР тоталитарна, диктаторска држава" (Романович Марченко 2022, 168–171). Стога, јасно је да се упркос пресуди Нирнбергшког процеса хитлеризам негује од стране актуелних политичара ЕУ и Украјине и пласира се прича о тзв. совјетској окупацији, док се од стране украјинске власти легализују и величају неонацистичке партије, разни милитантни покрети, као и друге криминалне, расистичке и фашистичке групе.

Пример који то илуструје јесте чињеница да је 2010. године председник Украјине, Виктор Јушченко (*Виктор Андрійович Ющенко*) издао „Указ о давању почести учесницима борбе за независност Украјине у XX веку", док је украјински парламента пет година касније усвојио Закон о правном статусу и обележавању сећања на учеснике у борби за независност Украјине. До дана данашњег, поменути Закон, као ни Указ, нису поништени од стране Европског парламента иако је општепознато да су активности Организације украјинских националиста (ОУН) и Украјинске Устаничке Армије (УПА), на челу са Степаном Бандером (Степан *Андрійович* Бандера) и Романом Шухевичем (Роман *Йосипович* Шухевич), финансиране управо нацистичким новцем и редовима Вермахта, починиле стравичне злочине над цивилима, женама, децом, Јеврејима, Пољацима, Украјинцима, Ромима и Белорусима, и осуђени су не само у Нирнбергу него и у Украјинској ССР. Осим тога, сарадња ових организација са хитлеровском Немачком потврђена је и 1993. године од стране научника Академије наука Украјине.

Упркос свему, данас сви медији у Украјини, као и школски и универзитетски програми, проповедају нацистичку идеологију (по есесовцима се именују улице и подижу споменици, користе се нацистички симболи) и величају злочине поменутих организација. Истовремено, док се Русија стигматизује као геноцидна и терористичка држава, забрањује се употреба руског језика, руска музика и култура упоште, што на међународној сцени подржава и европска заједница која на глобалном нивоу пропагира бојкот руске уметности, научника и спортиста, распирујући тако додатно агресију и русофобију, што не угрожава само Украјину и Европу већ и цео свет (Романович Марченко 2022, 186–191).

*

У оквиру другог поглавља, овог опсежног и капиталног дела о (зло)употреби историографије у сврху оправдавања етно-инжењеринга, тј. насилног и вештачког стварања нација, посебну пажњу завређује рад професора Миломира Степића, под насловом „Историјско-геополитички аспекти (и)реверзибилности процеса 'етно-инжењеринга'”, као и текст Кирила Шевченка (Kirill-Shevchenko), назван „Историја као инструмент за дизајнирање идентита прошлости Русије у историософији галицко-руских делатника XIX века”.

У свом чланку професор Степић исцрпно анализира и објашњава геополитичку позадину етно-инжењеринга спровођеног над српским земљама, као и узроке и могућности његове (и) реверзибилности. Полазећи од хипотезе да је из геополитичких разлога у југословенској држави српски чинилац доживљаван као претећи, односно потенцијално проруски, титоистичка власт, директно подржана западњачким утицајем, била је усмерена ка планском спровођењу етно-инжењеринга у циљу вештачког очувања кохезије „једног, а троименог народа”.

Као што Степић (2022, 224) наводи: „[...] у мултиетничким и сложеним (федеративним) државама Југославији и Совејтском Савезу [етничким процесима се може управљати ауторитарно, те су као последица геополитичких циљева и (једно)партијског система доношени акти о моменталном прогалашавању] нових етничких и националних идентитета [или инстант нација]”. Истовремено, заједничка одлика „пролиферације нација” повезана је са чињеницом да је овај друштвено-политички феномен најзаступљенији управо код „најраспрострањеније, традиционалистичке, државотворне,

словенско-православне и телурократске (континенталистичке), а анатемисане као монархистичке и хегемонистичке нације [Русије и Србије које су и на овај начин систематски распарчаване и слабљене]”.

Насилна реконфигурација југословенске државе убрзала се у периоду XX–XXI века, а темељи се превасходно на геополитичкој позадини диктираној интересима великих, атлантистичких сила, тј. Велике Британије, Француске и САД-а, које су у циљу спречавања деловања Немачке, Русије и Аустроугарске, мапирале нове границе као „Санитарни кордон”, односно „баријеру од Балтичког мора на северу до Медитерана на југу”. У контексту етничке хетерогености прве југословенске државе, било је неопходно спречити развој српско-руских геополитичких тежњи, што је резултирало имплементацијом радикалног, антисрпског етно-инжењеринга. Основне црте ове прве фазе „монархистичког” етно-инжењеринга биле су директно усмерене ка националном растакању српских земаља и интереса на уштрб Словенаца и Хрвата, а под утопистичком крилатицом „интегралног југословенства”. Период након Другог светског рата, донео је не само огорчне демографске губитке и планско протеривање и покрштавање Срба, него и нову фазу „гитоистичког” етно-инжењеринга током кога је заправо настављена политичка агенда хрватских усташа у НДХ. У том духу, још за време рата, донет је декрет о етногенези две „нове нације” – македонске и црногорске.

Геополитички циљ стварања ових „АВНОЈ-ских нација” или „инстант-нација” био је усмерен ка потпуном етничком разарању и популационо-просторном редуковању Србије, као и апсолутном анулирању њеног територијално-политичког утицаја. Наиме, оваквим етно-инжењерингом скршена су два круцијална државотворна симбола српства, а сваки покушај реверзибилности примењеног етно-инжењеринга готово је анулиран. На основу историјо-географског фалсификата, јужни део старе Србије, који је био „средиште средњевековне, царске, Душанове државе”, преименован је у Македонију као федералну јединицу новоформиране македонске нације, док је Црна Гора, која је била „бастион српства током вишевековне османске окупације” и територија насељена најпатриотскије оријентисаним Србима, изнедрила синтетичку-црногорску нацију. Истовремено, римокатолички утицај подстакао је великохрватски експанзионизам, а након вештачког стварања македонске и црногорске нације, уследило је и проглашење мулиманске. На овај начин, Срби

су лишени „вардарског дела круцијалне моравско-вардарске комуникацијске и стратегијске *вертикале Балкана*”, која је посредно омогућавала савезништво са православном Грчком, као и изласка на море између Хрватске и Албаније (Степић 2022, 231–235).

Оваква иреверзибилност етно-инжењеринга одговарала је псеудодемократском Западу, *који све што није смео Русији, чинио је и чини Србима*. Међутим, актуелна дешавања све више доприносе прекомпозицији геополитичког контекста и са потенцијалном деатлантизациојм Балкана и стварањем мултиполарног светског поретка у коме САД, НАТО и ЕУ губе превласт, питање реверзибилности етно-инжењеринга спроведног над српским народом добија перспективу.

Када је реч о чланку Кирила Шевченка, његова важност огледа се у расветљавању процеса културног развоја Московске државе и формирања Руског царства у периоду XVII–XVIII века, као и доприноса Галицијске Русије као поборника сверуског народног јединства (Великоруса и Малоруса), борећи се са украјинофилима и њима идеолошки сродним руским либералима.

Наиме, Шевченко у свом раду указује на чињеницу да је Источна Галиција, која је данас главно упориште украјинског национализма, заправо подлегла сепаратистичком етнокултурном наративу тек након геноцида који су током Првог светског рата извршили Аустроугари над припадницима галицијско-руског покрета. Иако су почетком XX века у тадашњем аустријском, односно већ пољском Лавову излазиле новине на руском језику које су пропагирале идеју антируског јединства Великоруса и Малоруса, руска Народна партија Галиције и јавне личности с краја XIX и почетка XX века заступали су непоколебљиво идеју културно-националног јединства целог руског народа, истичући да обичан руски народ Галиције осећа природну и урођену приврженост Москви, као и да Галичани чак надмашују обичне Малорусе и Великорусе у националном осећању ка Русији, патриотизму и привржености Руској цркви.

Заправо, припадници галицијско-руског покрета поносили су се чињеницом да су староседеоци Галиције у време феудалне разједињености и монголско-татарске владавине дали велики допринос успону Московске кнежевине, претварајући Москву у духовни центар и црквену престоницу свих руских земаља. Истовремено галицијско-руски интелектуалци наглашавали су значај који су староседеоци Мале и Галицијске Русије одиграли у развоју руске науке, културе и образовања, сматрајући Москву

више политичким центром Русије, него центром образовања. Стога, ширење образовних активности преселило се на југозападну периферију Русије која је делимично припадала Пољској, а делимично Литванији, те су православна братства, прогоњена од стране Пољске и римокатолицизма наставила ширење образовне делатности кроз оснивање школа и академија у Кијеву, претварајући га тако у центр просветитељства целе Русије.

У том смислу, данашња руска култура настала је крајем XVIII и почетком XIX века као плод заједничког деловања руске и украјинске, односно великоруске и малоруске интелектуалне елите. Међутим, аустријски званичници и пољска управа Галиције стремили су активно латинизацији писма Русина Галиције и забрањивали су штампање руске литературе у иностранству, као и ширење москалофилства. Коначно, аустро-пољски етнокултуролошки инжењеринг доживео је тријумф изумом украјинског фонетског писма, тзв. кулишивка, које потискује руско етимолошко писмо и, увођењем у локални школски систем, 1780-их, удаљава галицијске Русине од општег руског језика и културе. Под утицајем пољских власти исте године долази до заоштравања тензија између Руса Галиције и украјинофила, те долази до национално-политичког споразума украјинофилског дела Галичана и Пољака, познатог као „Нова ера”. Овим споразумом успоставља се идеолошка припрема за урушавање општег руског културног идентитета и ствара подлога за формирање антируског украјинског идентитета у Украјини на основу преобликовања традиционалног идентитета галицијских Русина путем апсолутне ревизије руске историје, језика, литературе и културе уопште.

Из свега наведеног, јасно је да се украјински идентитет није издефинисао као доминантан над аутохтоним источнословенским народом Галиције све до XX века. Историја галицијско-руског покрета у XIX и почетком XX века открива природну везаност за општи руски културни идентитет у Галицијској Русији, која је опстајала упркос аустријској репресији све до половине XX века. Након тога, већина галицијских Русина и данашњих Галичана подлеже суровој цензури украјинских активиста који затиру до темеља руску прошлост Галиције, бришући или фабрикујући све проруске трагове из политичког програма, литературе и јавног живота који нису у складу са претензијама тзв. украјинске политичке елите.

*

У трећем поглављу, у коме се кроз различите радове темељно преиспитује и улога и значај религије у савременој геополитичкој агенди, и где се кроз текст Ђура Бодрожича истиче утицај римокатоличке цркве на историју Балкана, а затим у делу Јована Јањића са геополитичког аспекта анализира страдање Српске Православне Цркве током Другог светског рата, посебно се издваја рад протојереја Александра Романчука (*Alexander Romanchuk*), под насловом „Значај укидања Брестске црквене уније у оквиру руске империје за Руску православну цркву и белоруски народ”.

Проучававајући утицај Брестске уније у историји Белорусије, Украјине, Литваније и источне Пољске, иста је имала значајну улогу као верско оруђе у процесу покатоличења руских поданика пољске круне које је као католичке мисионаре слала у Москву. Данас, остаци овог црквеног феномена такође имају политички значај јер се одређени фрагменти украјинске гркокатоличке цркве користе као мобилизационо средство у савременој Украјини, док се сам феномен унијатизма користи у сврхе дестабилизације друштвено-политичке ситуације у Белорусији.

Седином XV века дошло је до формалне поделе у оквиру Руске православне цркве, те је 1595. године формирана црквена унија између јерархије Кијевске метрополије Цариградске патријаршије и Римокатоличке цркве, која је формализована у Пољско-литванској заједници у Брест-Литовску 1596. године. На тај начин, Брестском црквеном унијом окончан је процес римокатолизације у будућим белоруско-украјинским земљама, а целокупан период XVII–XIX века који је био усмерен ка асимилацији руског становништва Пољско-литванске државе од стране западноруса, заправо је само ослабио пољско-литванску државност, доприносећи њеном паду у последњој четвртини XVIII века.

Током два века постојања, унија је у Белорусији створила стабилне црквене и административне структуре (више од 80% белоруских сељака, као и најсиромашнији део племства био је под утицајем католичанства), док у Украјини то није био случај. Иако унија није имала капацитет да допринесе оснаживању белоруског националног идентитета, све до почетка XIX века њена улога је доприносила јачању пољског католичанства путем латинизације Белоруса и полонизације белоруског унијатског свештенства, односно асимилацији Белоруса-унијата у католичке Пољаке.

Услед верског неуспеха, јер је унијатски народ суштински

задржао духовне карактеристике својствене белоруским-украјинским земљама, у периоду 1780–1838 дошло је до поновног уједињења унијата са православцима у границама Русије. На тај начин, не само што је окончан период подела у историји руског православља, већ је и створена основа за развој оригиналне белоруске и украјинске културе, као припадника општеруске културе, али је и у политичком смислу, омогућена солидна основа за интеграцију западних покрајина у Руско царство. Другим речима, укидање Брестске црквене уније омогућило је истовремено духовно и културно уједињење Белоруса који су, ослободивши се од опсесивне романизације и русофобије, добили и могућност да развију свој етнички идентитет и тако изграде модерну белоруску државност, чиме је створена и основа за политичку интеграцију свих руских територија. Иако је укидање уније донело одређене добитке за католицизам, јер је одређени број унијата одлучио да се не врати православљу, чињеница да је ипак дошло до сверуског сједињења са Руском Православном Црквом указује на значај црквено-политичког јединства.

*

Четврто поглавље Зборника могло би тематски да се посматра као централно, будући да овај део обрађује саму срж проблема и бави се директим феноменом стварања псеудоисторије у геополитичке сврхе. Кроз бројне чланке у овом поглављу се концизно објашњавају механизми историјског ревизионизма заснованог преваходно на манипулацији историографским наративом. У том смислу, у оквиру овог поглавља нама је посебну пажњу привукао рад насловљен „Фалсификовање историје Срба”, аутора Драгана Р. Млађеновића.

У наведеном тексту, аутор на примеру Тајне конвенције потписане од стране кнеза Милана (Милутина Гарашанина, министра спољних послова и Чедомиља Мијатовића, министра финансија Кнежевине Србије) у Лондону 16/28. јуна 1881. године, а у договору са аустроугарским властима, успева да докаже како је брисање историјског памћења, као и потоње пласирање лажне или фабриковане историје, једно од најмоћнијих оруђа у спровођењу непријатељских геополитичких интереса.

Иако се уз помоћ руске војске, војска Кнежевине Србије 1878. године ослободила вазалства Османлија и поставила темеље за солидно државно осамостаљење потписивањем Санстефанског споразума, у циљу заштите својих трговинских интереса на Босфору,

Британија је одмах по потписивању споразума заузела претећи став према Русији, док су са друге стране, такође руковођене заштитом сопствених интереса, Француска и Аустроугарска стале на страну Британије, приморавајући Русију да се приклони интересима западноевропских сила. У том контексту, уследио је Берлински конгрес на коме је представник Кнежевине Србије био виспрени дипломата Јован Ристић, чији је циљ био уједињење српског народа у једну државу и ослобађање од аустријског и руског утицаја и који је успео да издејствује за Србију тада најповољније услове: преузимање контроле над јужноморавском долином чиме је Србији омогућено да конторлише главне правце из Европе ка Балкану, а отворен је и правац долином Вардара.

Ипак, незадовољан хладним пријемом Русије 1881. године, кнез Милан је решио да спољну политику прусмери у правцу ослањања на Аустроугарску. Наиме, поменути Споразум потписан у тајности подразумевао је, између осталог, и проглашење Србије за краљевину 28. фебруара 1882. године, и иако је трајао колико и власт самог краља (седам година), штета коју је нанео када је у питању суверенитет Србије, који је индиректно, као што смо видели у претходним поглављима, условљен могућношћу и слободом државе да сама приповеда и кроји своју историју, оставила је трајне последице.

Наиме, услед потписивања оваквог Споразума, до данашњих дана Србија осећа последице нарушавања њеног културног и националног идентитета јер је допустила фалсификовање српске историје коју су у скаду са сопственим интересима писали историчари бечко-берлинске школе. У складу са таквим интересима, на основу поменутог Тајног споразума пласирана је фабрикована историја о досељавању Словена-Срба на територију где је овај народ живео од памтивека, а са циљем да се пласира уверење како Срби и немају право на сопствену земљу.

Дакле, Тајним споразумом је допуштено бечким и берлинским научницима да кроје теорију о досељавању Срба или Словена „из некаквих карпатских мочвара у Подунавље и на подручје Ромејског царства почетком VII века, а за време владавине ромејског цара Ираклија [...] а најчешће се спомиње 626. године [јер у то доба долази до инвазије Авара и Словена на Цариград, што наводно условљава досељавање ових дивљих народа] на Балкан”. Истовремено, једино сведочење, чији изворни спис не постоји, а на основу кога се конструише ова теорија јесте спис *De administrando Imperio*, за који

се претпоставља да је настао као плод ромејског цара Константина Седмог, познатог као Порфирогенит.¹

Иначе, прво штампано издање настало на основу овог записа приредио је 1611. године Јохан Меурсиус (*Johannes Meursius*), који је реконструисао грчки текст, допунивши га својим преводом на латински, и који се од тада усталио у разним издањима школских историјских уџбеника, иако су Срби тек у време Илирског покрета, тј. средином XIX века, први пут чули за Порфирогенита и његов запис (Млађеновић 2022, 504–505). Међутим, упркос научним доказима који оповргавају овакву теорију о насељавању Срба, као и чињеници да је иста одбачена и од стране самих креатора као ненаучна, ова фабриковна историја и данас преживљава у школским програмима и пласира се српским поколењима.

*

У петом поглављу посебна пажња се поклања данашњем схватању државног суверенитета у оквиру ЕУ, а у склопу геополитичког и историјског контекста. Такође, на примеру Русије истиче се потреба за обновом идеје националног суверенитета на глобалном нивоу, а у мноштву опсежних и веома квалитетних радова, посебно бисмо истакли рад др Момчила Суботића, под називом „Историја – језик – геополитика”.

У оквиру текста др Суботића на сјајан начин се прави спона између историје, језика и геополитике као друштвено-политичких феномена који се преплићу и аналитички се приказује геополитичка инструментализација српског језика на простору бивше југословенске државе, а у циљу стварања нових нација и држава на српском историјско-језичком простору.

У свом раду аутор веома пластично приказује како се присвајањем српског језика, прво од стране Хрвата и њиховог преименовања српског у хрватски књижевни језик током XIX века, а затим по истом принципу, у време титоизма, од стране муслимама, или Бошњака од 1993. године, и напослетку и Црногораца у време распада друге Југославије, ствара „нова геополитичка позиција, која је за Србе и [...] српске земље најсличнија оној из времена Берлинског конгреса (1878) и аустроугарске окупације БиХ, а затим и њене анексије (1908), за коју је Јован Цвијић рекао да је Србија

¹ Према проучавању Тибора Живковића, постоји могућност посмртно приписног преписа Порфирогениту неке раније верзије која је била позната дубровачким ауторима, мада ни сама методологија дела која је примењивана на проучавање поглавља о Србима, Хрватима и другим Словенима није поуздана (видети Стошић 2019, 117–119, 127–130).

’опколѐна’ земља, а Срби ’ухапшен’ народ” (Суботић 2022, 669).

Ослањајући се на историјски метод и метод синтезе, као и метод анализе садржаја, аутор у овом раду указује на чињеницу да је идеја југословенства првобитно напуштена на филолошком плану, а потом и на политичком. Наиме, још је предјугословенски период код Срба био обележен идејом о српско-језичкој етничкој заједници, заснованој на светосавско-доситејевској-вуковској језичкој парадигми јужнословенских народа: Словенаца, Хрвата, Срба и Бугара. Посебност језика ових народа није спречавала њихову културно-политичку сарадњу, али није могла да буде ни кохезиони фактор политичког или етнојезичког јединства. У том смилу, Доситеј је пре Вука дефинисао Србе као „народ трију вера”. На сличним основама Вук је издвојио штокавско наречје као територијалну основу српског језика, што је значило да су сви Срби штокавци и сви штокавци су Срби, мада у оквиру тог језика постоје дијалекатске разлике везане за изговор (екавица, ијекавица, икавица). Међутим, српски језик штокавског наречја разликује се од других блиских наречја, попут чакавског и кајкавског, односно хрватског и словеначког језика (Суботић 2022, 680).

Нажалост, српска идеја југословенства утемељена на Вуковом језичком разликовању Срба и Хрвата, замењена је почетком XX века хрватском идејом о „троименом народу” која датира још из времена формирања илирског покрета 1835. године и става по коме су и Словенци, Хрвати, Срби и Бугари један народ, тј. Илири који говоре илирским језиком. Заправо, овим ставом хрватски илирци су предвођени Људевитом Гајем одбацили свој хрватско-кајкавски језик, преузевши Вуков српски који су само преименовали у илирски, односно од 1843. под утицајем Аустије, у хрватски књижевни језик. Корен оваквог преседана, односно одрицања једног народа од сопственог језика, условљен је превасходно геополитичким контекстом стварања независне хрватске државе.

Иако су Срби одмах учили антисрпску геополитичку конотацију оваквог пројекта, па је већ патријарх Рајачић 1861. године указао на покушај Хрвата да идејом илирства, односно југословенства, замагле српски патриотизам, а српски језик преименују у југословенски под наводно заједничким именом, и тако запоседну српско штокавско подручје и католицизују Србе, захваљујући лажној и геополитички дефинисаној Штросмајеровој идеји о културном, језичком и политичком јединству Срба и Хрвата, као и Јагићевој идеји југословенства, заснованој на тврдњи да су „Хрвати и Срби један народ по језику, а два народа по вери”,

целокупна српска елита није прозрела хрватску смицалицу о фабриковању језичког јединства по коме је званичним језиком Краљевине СХС или Југославије проглашен српско-хрватско-словеначки језик. На тај начин, српски лингвисти и политичари насели су на неистину и заправо изгубили и српски језик и државу (Суботић 2022, 676–677, 683).

Јачање хрватског сепаратизма наставило се под окриљем Тита и Друге Југосавије, када је идеја о југословенству замењена идејом о братству и јединству, те је уследило и проглашењем нових нација Црногораца и Македонаца које су изнедриле црногорски и македонски језик. Коначно, у време сепесионистичког рата, 1994. године, и Хрватска је тзв. хрватски језик легализовала заједно са латиницом као хрватским писмом под окриљем ЕУ, а Срби су по други пут доживели својатање српског као легитимног хрватског језика. Истовремено, после рата, тј. од 1990. српскохрватски језик заменило је постојање три језика: српског, хрватског и босанског језика који је утемељен на духу „бошњаштва” као носиоцу континуитета босанске државности. Ипак, оно што трба имати у виду јесте чињеница да се као и код Хрвата, босанска нација формирала на историјским и језичким фалсификатима, као и да је етно-ижењерингом од српских католика створена хрватска нација, а од Срба мулиманске вероисповести бошњачка.

У случају Црне Горе, Суботић посебно истиче парадоксалну ситуацију која се огледа у томе да иако су „симболи државности Краљевине Црне Горе били изричито српски”, новоостварена државност Црне Горе озваничена 2006. године почива на суштој супротности. У том смислу, посебно је скарадан процес стварања не само синтетичке нације него и њеног језика чији правопис настаје као плод страних лингвиста – једног Хрвата и Украјинке, и једног Црногорца нелингвисте (Суботић 2022, 696).

*

Коначно, јасна порука коју дело др Милошевића оставља свим читаоцима односи се на чињеницу да данас, у време глобалног брисања, како историјског тако и међународног права, као и традиционалне свести, обичан човек више нема право да буде уљуљкан у рутину обичног и неупућеног грађанина у истинску историјску позадину данашњих дешавања на светској сцени, јер она одређују управо судбину свих нас, тзв. обичних људи, будући да прожима све поре савременог живота. Данас је сасвим јасно да је историјска политика моћно оружје за манипулацију свешћу и тиме

измене културног идентитета целокупних нација, односно њиховог поништења и стварања нових нација на некадашњим коренима и генетском потенцијалу претходних.

У том контексту, требало би још једном нагласити значај дела које је приредио професор Милошевић, будући да се у њему јасно откривају историјски узроци рата који данас мења и одређује целокупну историју човечанства, и чији узроци подразумевају темељно историографско проучавање догађаја у контексту веома сложених геополитичких процеса и окружења. Стога, сасвим оправдано можемо да закључимо да пред читаоцима стоји дело које представља прави подвиг у погледу критичко-аналитичког приступа и холистичке интерпретације систематског спровођења циљане политике тзв. демократских држава, које се пре могу окарактерисати као државе Четвртог рајха, будући да делују у духу неонацизма усмереног против словенских народа.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Јанковић, Раде. 2022. „Историографија као мека сила геополитике.” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 21–41. Београд: Институт за политичке студије.
- Милошевић, Зоран. 2022. „Предговор.” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 11–18. Београд: Институт за политичке студије.
- Млађеновић, Р. Драган. 2022. „Фалсификовање историје Срба.” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 499–508. Београд: Институт за политичке студије.
- Романович Марченко, Владимир. 2022. „Јединство европског парламента и украјинског неонацизма у ревизији историјског памћења народа.” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 163–192. Београд: Институт за политичке студије.
- Романчук, Александр. 2022. „Значај укидања брестске црквене уније у оквиру руске империје за руску православну цркву и белоруски народ.” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 455–478. Београд: Институт за политичке студије.
- Степић, Миломир. 2022. „Историјско-геополитички аспекти (и) реверзибилности процеса ’етно-инжењеринга’” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 221–

246. Београд: Институт за политичке студије.
- Стошић, Сања. 2019. „О митологизацији ране средњовековне српске историје и легенди о Павлимиру Белу.” У *Политичка историја Словена Између мита и стварности*, прир. Сања, Шуљагић, 111–139. Београд: Институт за политичке студије.
- Суботић, Момчило. 2022. „Историја – језик – геополитика.” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 669–705. Београд: Институт за политичке студије.
- Шевченко, Кирил. 2022. „Историја као инструмент за дизајнирање идентита - Прошлост Русије у историософији галицко-руских делатника XIX века.” У *Историја као инструмент геополитике*, прир. Зоран, Милошевић, 247–268. Београд: Институт за политичке студије.

Sanja Stošić*

Institute for Political Studies, Belgrade

HISTORIOGRAPHIC NARRATION AS A MEAN OF LEGITIMATION OF NEW STATES OR NATIONS

**Review of the Proceedings Book “History as an
Instrument of Geopolitics” by PhD Zoran Milošević**

Resume

In terms of modern liberal state, segments of society that cannot identify themselves with the image of the “historic nation” and its past usually end up outside the boundaries of the historical thinking and forms of writing. Due to the fact that those contemporary states emerge within the framework of national history, mostly grounded in emotionally and ideologically saturated metaphors through which the real history is thus instrumentalized because it is not about the past, but about the current project of the past, the building of the nation is being created as a “modernity project”. Accordingly, the historiographic narration operates as an ideology called upon to legitimize the existence of national states or the aspirations of political elites to such states. Bearing in mind that means of legitimation of new states or nations, which takes place in “catch-up” mode is focused first and foremost on its ideological and political implications, the clarification of the “ultimate truth,” does not exist in such cases. Therefore, it is necessary to perceive the history of Ukraine as the national history created in the form of a master narrative that is supposed to carry out a number of standard ideological functions: the legitimization of its titular national groups, as well as the restoration of “historical justice” or “historical truth”, and its ideological homogenization.

Keywords: history, geopolitics, ethno-engineering, neo-Nazism, Russia, Serbia, Ukraine

* sanja.stosic@ips.ac.rs.

* Овај рад је примљен 1. августа 2022. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. августа 2022. године.